

Il Waldhaus a Cuira è ina da las duas instituziuns perscrutadas da l'istorgia da la psichiatria grischuna.

FOTO ARCHIV STATAL/UFFIZI DA CULTURA

Da «narradira nuncurabla»

Il chantun Grischun ha laschà sclerir l'istorgia da la psichiatria grischuna. Autura ed auturs han preschentà e discutà la publicaziun il mardi passà a Cuira.

ANDREAS CADONAU/FMR

«La situaziun grischuna e fitg complexa.» L'istoricher *Martin Lengwiler* ha elavurà ensemen cun *Loretta Seglias* e *Silas Gusset* per incumbensa da la regenza grischuna l'istorgia da la psichiatria grischuna. Ils auturs da la retschertga han preschentà a Cuira il mardi passà lur enconuschientschas a la publicitad. Ellas èn stadas vastas, ina giada pervia da la diversitad geografica e la culturala dal chantun. Per l'auter ha Martin Lengwiler menziunà las duas instituziuns ch'il chantun ha etablì a Realta l'onn 1855 e l'onn 1892 a Cuira cun il Waldhaus. «Las duas instituziuns furman il coc da nossa perscrutaziun ch'è ina retschertga detagliada publitgada sin 450 paginas.»

Lavur sfurzada

L'entschatta dalla psichiatria grischuna dateschan ils auturs sin l'onn 1840, cu il chantun ha erigì ses emprim Institut per «lavur sfurzada» a Farschno. Cun l'intenziun da plazzar là «mitschafadias, immorals e vagabunds.» Lavur sfurzada sco instrument per cumbatter la paupradà e «curreger» l'individui sin faussas vias. L'emprim directur da l'instituziun fa gia dus onns suenter la fundaziun pensiers davart il character da sia instituziun. «È quai ina instituziun per lavur sfurzada, ina chasa da paupers, in spital u forsa ina chasa da narradira?» L'emprima

partiziun separada per «narradira nuncurabla» datescha da l'onn 1842. Il basegn da trametter persunas cun impediments psichics en ina instituziun era grond, la situaziun a chasa per part desastrusa. Il directur da l'instituziun a Farschno scriva dad ina da las emprimas entradas en la nova partiziun. «Quella persuna en il deliri è vegnida deliberada da ses sgarschavel destin dad esser lià cun ina chadaina en uigl sco in biestg.» Il character dad ina instituziun «multifunziunala» ha l'institut mantegnì era suenter la midada a Realta enfin lunsch viaden en il 20avel tschientaner. Tenor Martin Lengwiler in unicum en l'entira Svizra.

Eugenica en la psichiatria grischuna

L'eugenica sa fatschenta dapi ch'ella è vegnida lantschada en il 19avel tschientaner cun la dumonda co promover «buna genetica umana». Quei vul dir promover buna genetica ed impedir schletta per optimar il pievel a moda spiertala, corporala e moralmain. Teorias dad ierta genetica negativa han chaschunà mesiras socialas. Mesiras sco per exempel scumandar da maridar u sterilisar dunnas. L'eugenica ha chattà la via en la psichiatria grischuna ed è vegnida applitgada primarmain en la perscrutaziun e diagnostica. La clinica Waldhaus enconuscha ina lunga tradiziun da la perscrutaziun eugenica, scrivon ils auturs. Ella è fermamain colliada cun ils directurs da l'instituziun da J.J. Jörger

sur Fred Singeisen e Gottlob Pflugfelder enfin Benedikt Fontana. Era en las clinicas grischunas èn dunnas vegnidas sterilisadas. Martin Lengwiler e Silas Gusset ha raquintà da cas, succedi senza ina basa legala. Per regla cun il consentiment da las dunnas pertutgadas u entras la curatella. «In consentiment da laschar sterilisar, ubain chastrar tar ils umens, vegniva cuntanschì cun empermetter da pudair bandunar la clinica suenter laschar sterilisar. La chastraziun vegniva applitgada tar cas da violenza sexuala. A partir dals onns 20 dal tschientaner passà è primarmain ils vagants e parlars stads pertutgads da mesiras eugenicas.

Enfin en il temp contemporan

Loretta Seglias ha surpiglià dad perscrutar e preschentar la via da la psichiatria grischuna en il temp contemporan. Gist la clinica a Realta/Beverin è vegnida da lantschar innovaziuns. «La clinica Waldhaus percunter è ditg sa dustada vers novas enconuschientschas da la tgira da persunas cun in impediment psichic.» Lavurar, far bogn, schocs d'electro u curas dad insulin appartenevan tar ils meds da tgira dal temp passà. La psichofarmaca ha purschì novas pusseivladads da la tgira. Ils detagls da quella tgira ed anc bler auter porscha la lectura da: «Versorgen, behandeln, pflegen», l'istorgia da la psichiatria grischuna edida da l'Archiv statal grischun.